

TÜRKOLOGLARLA İLGİLİ YAYINLARDAKİ SEVİNDİRİCİ GELİŞMELER VE BALKAN TÜRKOLOGLARI KİTABI ÜZERİNE

Nail TAN

Son on beş yıl içinde Türkologlarla ilgili ansiklopedik biyografi/özgeçmiş yayınlarında dikkat çekici sevindirici bir gelişme yaşanıyor. Özellikle son üç yıl içindeki yayınlar, Türkolojiye verilen önemin göstergesi de sayılmalıdır.

TDK'nin 2011 baskılı *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde Türkoloji/Türklük bilimi/Türklük bilgisi şöyle tanımlanıyor:¹ “*Türk dili, tarihi, edebiyatı ve halk bilimi araştırmalarını konu edinen bilim dalı*”. Osmanlı Türkçesindeki karşılığı Türkiyat. Prof. Dr. Mustafa İsen, tanıtımını yaptığımız kitaptaki makalesinde daha geniş bir tanım yapmış:² “*Türkoloji Türkler ve özellikle Türk dili, lehçeleri, edebiyatı, tarihi, sanatı ve arkeolojisiyle uğraşan bilim dalına verilen isimdir. Sözü edilen alan; Türk dili, edebiyatı, tarih, din ve Türk toplumlarının maddi ve manevi kültürünü sistematik şekilde toplar ve araştırır. Geçmiş ve günümüz Türkçesi ile Türk toplumları ana konusunu oluşturur*”. Türklük bilimi, bu bilim dalı üzerinde araştırma ve yayın yapan bilim adamlarına da Türkolog/Türklük bilimci denmektedir. Bugün Fransızca kökenli Türkoloji ve Türkolog terimleri bütün dünyada yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Memnuniyetle görüyoruz ki, son on beş yıl içinde Türkologlarla ilgili ansiklopedik biyografi kitapları yazmaya gayret eden, başarılı yayınlar yapan azımsanmayacak sayıda araştırmacı ve bilim insanına rastlanmıştır.

Tespitlerimize göre, 1998-2013 yılları arasında doğrudan Türkologlarla ilgili veya Türkolog ağırlıklı belli başlı şu yayınların kitaplıklarımıza kazandırıldığı görülmüştür:

1 *Türkçe Sözlük* (2011), Ankara, 11. bs., s. 2402, TDK Yayını.

2 İsen, Mustafa (2012), “Balkanlarda Türkolog Olmak”, *Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları*, Editör: Selçuk Kırbaç, Ankara, s. 21, KTB Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayını.

- Eren, Hasan (1998), *Türklük Bilgisi Sözlüğü I/Yabancı Türkologlar*, Ankara, X+393. , TDK Yayınları: 705.
- *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* (2002-2007), Editörler: Dr. Müjgân Cunbur, Dr. Hüseyin Ağca, Ankara, 8 Cilt, 532+ 498+ 464+ 447+ 477+ 672+ 677+ 758 s. , Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 214.
- Kolesnikov, Aleksandr-Kamalov, İlyas (2011), *Avrasya Türkologları Sözlüğü I/ Rusya Türkologları* (XX. Yüzyıl), Ankara, 428 s. Türk Tarih Kurumu Yayınları: IV/A-1. 6 Dizi, S 7.
- Gülensoy, Tuncer (2012), *Türkiye Türkologları ve Türk Diline Emek Verenler I/1800-1950*, Ankara, 799 s. Akçağ Yayınları: 1000.
- *Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları* (2012), Editör: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kırbaç, Ankara, 216 s., Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 367.

Ayrıca, 2013 yılı başında piyasaya çıkan, İlhan Işık'ın hazırladığı Elvan Yayınları'na yayımlanan altı ciltten oluşan ve 2016 biyografinin yer aldığı *Türkiye Ünlüleri Ansiklopedisi*'nde de *Ünlü Bilim Adamları* (2. Cilt), *Ünlü Fikir ve Kültür Adamları* (3. Cilt), *Ünlü Edebiyatçılar* (4. Cilt) ve *Ünlü Kadınlar* (6. Cilt) ciltlerinde pek çok Türkologun biyografisinin/öz geçmişinin yer aldığını belirtmekteyiz. İhsan Işık, daha önce 2006-2009 yılları arasında on bir ciltten oluşan *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*'nde de Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarındaki önemli Türkologların biyografisini yayımlamıştı. Işık, ansiklopedisinin İngilizce baskılarını yaparak Türkolog zenginliğimizi yurt dışına tanıtmaya hizmetini de yapmaktadır.

Sayıdığımız eserler içinden son ikisi üzerinde özellikle durmak istiyoruz.

TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı)'un yayımladığı *Avrasya Türkologları Sözlüğü*'nün birinci cildi, bir proje kapsamında yayımlanmış olup tamamlandığında beş ciltlik bir esere kavuşmuş olacağız. Eseri TÜRKSOY hazırlamakta Türk Tarih Kurumu ise yayımlamaktadır. Birinci cildin ön sözünde açıklandığına göre II. Cilt, Sovyetler Birliği'nden ayrılan Türk Cumhuriyetleri; III. Cilt, Avrupa ve Amerika; IV. Cilt, diğer Asya ülkeleri; V. Cilt de Türkiye Türkologlarının biyografilerine tahsis edilmiştir. Proje tamamlandığında, Türkolojiyle ilgili önemli bir yayın eksikliği giderilmiş olacaktır.

“Balkan Savaşları'nın 100. Yılı Anısına” Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğüne Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kırbaç'ın editörlüğünde hazırlanıp 2012 yılı sonunda yayımlanan *Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları* kitabı, Balkan ülkelerinde her bilimsel toplantıda gündeme getirilen bir hizmetti ve elbette hizmetin Türkiye Cumhuriyeti bilim kuruluşları tarafından yerine getirilmesi bekleniyordu. Nihayet, hizmet yerine getirildi. Balkan ülkelerindeki Türkologlara verilen söz tutulmuş oldu.

Kitap, 2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanı olarak görev yapan Sayın Ertuğrul Günay'ın ön sözüyle başlıyor. (s. 5-6). Bakan Günay'ın yayından aldığı-mız şu cümleleri eserin hazırlanış politikasını açıklamaktadır:

“Kendi tarihini, dilini, kültürünü araştırmak isteyen her Balkan milleti; Türk tarihine, diline, kültürüne müracaat etmek zorundaydı. Kısacası, Türkleri araştırmak gerekiyordu. İşte bu konuları araştıran bir bilim dalı olan Türkoloji burada karşularına çıktı. Bu bağlamda, Türkoloji, Balkanlardaki milletler için milli bir bilim dalı hâline geldi.”

“Elinizdeki kitap, Balkan ülkelerinde Türkolojiye büyük hizmetler vermiş Türkologların bu yoldaki emeklerini göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Onların biyografilerinde her yazdıkları eser, Balkanlardaki ortak tarih ve kültür binasına konulmuş bir tuğladır. Onların çalışmaları bize, Balkanların savaşla değil, medeniyetle yoğrulduğunu hatırlatmaktadır”.

Genel Müdür Doç. Dr. Ahmet Arı ise esere yazdığı Sunuş'ta (s.17-19), kitabın ortaya çıkış hikâyesi ile yayımlanış amacını şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Yunus Emre Enstitüsü tarafından 2012 Mayıs ayında Saraybosna'da gerçekleştirilen Balkan Türkologları Buluşması'nda Balkan ülkelerinde kültürel ve toplumsal gelişmelere yardımcı olan ve bölge barışının tesisinde önemli rol oynayan Balkan ülkelerindeki Türkoloji çalışmaları üzerine bir yayın yapılması kararı alınmıştır. Öteden beri arzu edilen ve Bakanlığımız öncülüğünde hayata geçirilen bu önemli çalışma, 2012 Balkan Savaşları'nın 100. yılı münasebetiyle yapılan etkinlikler arasında da önemli bir yere sahiptir.”

“Barış ve dostluk teması çerçevesinde on ülkeden on bir akademisyenin özverili çalışmaları ile oluşturulan bu eser Balkanlar Türkoloji tarihçesini, Türkologlar ve onların meydana getirdikleri eserleri, onların bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın başlangıcında her Balkan ülkelerinden bir Türkolog kendi ülkesinin koordinatörü olarak görevlendirilmiştir (Cemile Abdiu, Kerima Filan, Evgeni Radushev, Ekrem Čausević, İrfan Morina, Oktay Ahmed, Nándor Erik Kovács, Luminita Muntenau, Mirjana Teodosijević, Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu ve Orhan Salih)”.

Eserin bilgi bölümü, Balkan Türkolojisiyle ilgili araştırmalarıyla tanınan Prof. Dr. Mustafa İsen'in “Balkanlarda Türkolog Olmak” (s. 21-28) başlıklı makalesiyle başlıyor. Prof. İsen, bu makalesinde; Türkoloji, Türkolojinin önemi, Balkanlarda Türklüğün tarihi, Balkanlardaki Türk kültür mirası, bu ülkelerde Türkoloji çalışmalarının tarihçesi ile Balkan coğrafyasında Türkolog olmanın sorunları, zorlukları üzerinde durmuş, çok yararlı bilgiler vermiştir.

İkinci makale, eserin editörü Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kırbaç tarafından kaleme alınmış. “Balkan Türkoloji Tarihçesi” (s. 33-86) başlıklı bu oldukça uzun makalede; Avrupa'da Türkoloji çalışmalarının başlangıcı, Balkanlardaki gelişmeler ülke ülke incelenmiş, Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin

söz konusu çalışmalara katkıları ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. 86. sayfada tamamlanan bu bilgi bölümünde, Balkanlardaki Türk kültür mirasına ilişkin nefis fotoğraflara da yer verilmiştir.

Türkologların fotoğraflı biyografilerinin yer aldığı Balkan Türkologları bölümünde (s. 87-210), sıralama doğum tarihi esas alınarak yapılmış. 1832 doğumlu Macar Türkolog Armin Vámbéry ile başlayan bölüm, Arnavut Türkolog Genciana Abazi Egro'nun biyografisiyle sonlanıyor. Eserde; Arnavutluk'tan 2, Bosna Hersek'ten 14, Bulgaristan'dan 20, Hırvatistan'dan 3, Kosova'dan 5, Macaristan'dan 18, Makedonya'dan 6, Romanya'dan 4, Sırbistan'dan 6, Yunanistan'dan 1 olmak üzere 65 Türkologun hayat hikâyesi, bilimsel çalışmaları ve önemli yayınları yer almaktadır.

Gördüğümüz kadarıyla önemli Balkan Türkologları bu kadar değildir. Ancak, eser doğal olarak ülke koordinatörlerinin gönderdiği bilgiler çerçevesinde düzenlendiğinden, editörde ve eseri yayımlayan KTB Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü yönetiminde kusur aranmamalıdır. Bazı koordinatörlerin, ülkelerindeki Türk kökenli Türkologları bilerek göz ardı ettikleri açıkça görülüyor. Yine, Türkologlar arasındaki rekabet, dargınlıklar da koordinatörleri etkilemiştir denilebilir. İkinci baskıda Bakanlık yetkililerinin bu olumsuzlukları gidererek daha tatmin edici bir eser yayımlayacaklarına inancım tamdır. 1970 yılından bu yana Balkan Türkologlarıyla tanışıp çalışmalarını gerek yerinde gerekse Türkiye'de izleyen bir halk bilimci olarak, eserde biyografisi eksik bazı Türkologların adlarını vermek istiyoruz.

Önce, Prof. Dr. Hasan Eren'in *Türklük Bilgisi Sözlüğü I/Yabancı Türkologlar* kitabında biyografisi bulunan ancak esere girmemiş Türkologları hatırlatmalıyız:

Bosna Hersek: Abdulah Škaljič.

Bulgaristan: Dimitri Gadjanov.

Macaristan: Györg Almássy, Gábar, Bálint, Endre Desko, Gézá Kuun, István Mándoky Kongur, Gyula Moravcsik, Bernát Munkácsi, Vilmos Pröhle, Janos Pepiczky, Frigyes Vincze.

Romanya: Lazăr Şáineanu.

Kendimce eksik bulduğum bazı Balkan Türkologları ise şunlardır: Marko Çepenkov (Makedonya), Prof. Dr. Sevim Piličkova (Makedonya), Prof. Dr. Süreyya Yusuf (Makedonya), Atanas Manof (Bulgaristan), Prof. Dr. Cengiz Hakov (Bulgaristan), János Sipos (Macaristan), Prof. Dr. Mustafa Ali Mehmet (Romanya), Prof. Dr. Nedret Mahmut (Romanya), Prof. Dr. Nevzat Yusuf (Romanya).

Eseri, Türkoloji kitaplığımıza kazandıran başta KTB Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü yöneticileri olmak üzere editörü ve ülke koordinatörlerini kutluyor, TÜRKSOY'un projesinin tamamlanmasını heyecanla bekliyoruz.